hangt met die maat van uw verlies weer de mate van uw rouwe samen,

De man, die ijlings weer in het gewoel der wereld wordt geworpen, wordt lichter afgeleid van de herinnering aan zijn dooden, dan de vrouw, die eenzaam peinzend neerzit in haar huisvertrek of omdwaalt in haar woning.

Bij jongeren van jaren is de opwelling van rouwe in het eerst meestal hartstochtelijker, bij wie ouder werd niet zoo machtig om in veelheid van tranen uit te vloeien, maar juist deswege soms duurzamer.

En zoo nu is de heugenis, die onder den prikkel der rouwe van het hart nawerkt, gemeenlijk door drie gegevens bepaald, door de wezenlijke waardij van wie stierf, door de gave der waardeerende liefde in wie achterbleef, en door den aard van allerlei omstandigheid in het leven.

Intusschen, nu daargelaten waaraan het ligt, maar stellig is de klacht niet overdreven, dat de herinnering aan onze dooden eer te zwak dan te sterk is.

Er zijn uitzonderingen. In een *te* sentimenteel gezin zelfs min gelukkige uitzonderingen. Als allerlei uit wat de overledene naliet als een soort reliquie bewaard wordt, zoo niet uitgestald. En allerlei af beeldsel met immortellenkransen er om den wand siert. En een af beelding van het graf wordt opgehangen. En op het graf een soort kleine eeredienst wordt gevierd. En er aldus zekere *vereering* van de dooden ontstaat, zoo gansch in strijd met Jezus' zeggen: »Laat de dooden hun dooden begraven, gij, ga heen en predik het Koninkrijk Gods."

Dat is ziekelijke uiting van het sentiment, onder ons gelukkig niet dan zelden voorkomend.

Maar overigens hoort men wel bij graf na graf verkondigen, en in doodsbericht na doodsbericht verzekeren, dat de overledene *leven* zal, ook nadat hij gestorven is, in aller dankbare herinnering; maar er zijn dan ook weinig woorden, die zoo bitter als die grootspraak bij het graf door de uitkomst worden gelogenstraft.

Eer is het verwonderlijk, binnen hoe korten tijd na de begrafenis de naam en de gedachtenis van wie stierf reeds uit de gesprekken en uit de gedachten weggaat. En als ge twee, drie jaren later komt, dan zou een nieuweling in den kring ternauwernood meer te weten komen, dat er nog zoo kort geleden een doode in dien kring viel, en dat er bij een gedolven graf zoo hartstochtelijk was geweend.

Het verging er mede, als met den steen die den waterspiegel brak. Even een plompen *in* en een opborrelen *van* de wateren. Toen een kring die zich om die plek vormde, en die kring zich al uitbreidende. Tot die kring juist in zijn uitbreiding al flauwer, al onmerkbaarder werd. En het niet lang meer duurde, of de wateren vloten voort en voort, alsof er nooit een steenken in gezonken was.

Vooral in onze dagen is dat hinderlijk. De snellere polsslag van het leven jaagt den stroom van het bloed te overhaast voort en altijd voort, zoodat er geen tijd van bezinning is. De dag van heden verdringt de herinnering aan den dag van gisteren. Hoe zou er dan tijd zijn voor het peinzend terugdenken aan wie voor jaren met ons leefde?

Toch is de klachte over dat spoedige vergeten onzer dooden reeds uit de oudheid tot ons gekomen, en in allerlei land en onder allerlei religievorm heeft men gepoogd door velerlei instelling en vroomheidsvorm het kwaad te stuiten.

In het oude Rome had men de asch van het verbrande lijk in een steenen vaas op een richel in zijn ontvangzaal staan. De dienst der *Penaten*, gelijk het heette.

In China wist men al den heiliger zin van het volk op zulk een dienst en vereering van de dooden te richten.

Radboud dacht bij zijn doop vóór alle dingen er aan, hoe hij bij zijn voorvaderen zou komen.

Door kostbare graven, en bezoek aan die graven, en versiering van die graven houdt men soortgelijke herinnering aan de dooden nu nog in alle zuidelijke landen levendig.

En hoe de Roomsche kerk door haar »Allerzielen", en door de zielmissen voor de gestorvenen, in gelijke richting zocht te werken, is overbekend.

Altegader pogingen, die, al verliepen ze op verkeerde wegen, toch aanvankelijk opkwamen uit de behoefte, om de herinnering aan onze dooden te sterken, te verlevendigen en in stand te houden.

Het was zoo hard te moeten denken: »Als ik morgen sterf, denkt misschien over een jaar niemand meer om mij."

Ook de band des geslachts werd zoo los door dat vaak zondige vergeten.

En bovendien maakte het onze liefde onder de levenden niet verdacht, als die liefde, door den dood op de proef gezet, zoo spoedig haar vlam liet wegsterven?

Ook onder ons, Gereformeerde Christenen, mocht in dit opzicht de teederheid wel iets grooter zijn.

Als Jezus aan Lazarus' graf staat, en in diepe ontroering over het sterven van zijn vriend *weent*, ligt hierin wel allerminst een goedkeuring voor die koudheid en hardvochtigheid waarmeê men onder ons vaak bij de lijkbaar en bij de geopende groeve verkeert.

En als de apostelen des Heeren zoo gedurig spreken van hen die ons zijn voorgegaan en in Christus ontslapen zijn, blijkt hieruit toch duidelijk, dat het denken aan onze broederen en zusteren, die in Jezus ontslapen zijn, van de liefdestrekking in Gods kind onafscheidelijk is.

Ongetwijfeld handhaaft, wie uit den geest onzer vaderen leeft, ook bij het graf het hoog gebod, dat óók bij de lijkbaar God alleen groot moet zijn, en dat de liefste doode ook niet voor één oogenblik een schaduw op de eere van Gods naam mag werpen.

Daarom sieren we onze graven niet, achten dat een bloemkrans op de lijkkist hinderlijk is, en willen we in den dood *den dood*, in het graf *het graf*, beide in ernstige realiteit voor ons zien.

Dien ernst durven we, omdat we van Christus zijn, aan.

En ook spreekt bij de gedachte aan ons eigen sterven niet in de eerste plaats het verlangen, om onze dooden weer te zien. Als het goed in uw hart staat, en het heimwee naar den hemel soms trekt, moet het een verlangen zijn, om »ontbonden te worden *en bij Christus te zijn*."

David zong in zijn lied, niet dat hij zich vermaken zou met het beeld van zijn dooden, maar dat hij zich eeuwiglijk vermaken zou *met het beeld van zijn God*.

Het groot en eerst en hoog gebod duldt het niet anders.

In leven en sterven onzes Heeren, en daarom in leven en in sterven God de eerste en God de laatste in onze gedachten, in onze verbeelding, in onze heugenis, in ons heimwee.

Dat, dat alleen is, bij het graf, en bij het naderen van den dood, en bij het denken aan onze dooden, uit den geest der vaderen, een leven naar Gods heilig Woord.

Maar juist langs dien weg leeft de heugenis aan wie in Christus ontslapen zijn, dan ook vanzelf in ons op, vooral waar die vroeg ontslapenen de onzen, en ons van God gegeven waren.

Over wie niet in Jezus ontsliep, zwijgen we.

We oordeelen niet. Ook waar wij niet merkten dat ze in Jezus ontsliepen, weet geen onzer te zeggen, wat in den jongsten snik nog tusschen God en die ziel voorviel.

De mysterien der ziel en het mysterie van Gods genade ligt zoo diep.

Aan Hem, niet aan ons, staat het oordeel.

Maar als wie stierf, vóór ons besef in zijn zonde wegstierf, buiten geloof, dan bestaat er voor ons ook geen band tusschen den overledene en onzen God, en kan ook in onze verwachting van een heimel, die geheel in God opgaat, de gedachtenis aan onze dooden niet inwerken. En ware dit toch zoo, dan zou het ons van God aftrekken, wat niet mag.

Verrassingen kunnen, en verrassingen zullen er bij ons ontwaken in de eeuwigheid zijn. Ook, helaas, bittere teleurstellingen. Maar dat blijft voor later. Hier op aarde mogen we in onze herinnering niet anders rekenen dan met hetgeen we gelooven kunnen.

En dan zijn het immers »degenen die in Jezus ontslapen zijn", die vanaelf invloeien in onze vrome zielsverheffing tot onzen Hoogepriester, en door hem tot onzen God.

Niet maar: ik zal sterven, en dan bij God zijn, alsof Christus *alleen* ware, en er dus niet met het mystieke Lichaam van Christus viel te rekenen, maar God in Christus, en om hem der volmaakt rechtvaardigen. Seth, Enos, Henoch, Noach, Abraham, Jacob, Petrus en Johannes en Paulus, allen gezaligden en rechtvaardigen, ze zijn ons geen dooden, maar ze leven hem allen, en wij zullen leven met hen.

En bij dien kring van gezaligden uit vroeger eeuwen sluiten zich dan onze eigen lieven aan, die van ons gingen, voor zooveel ze in Jezus ontslapen zijn. Een vader of moeder, een broeder of zuster, een kind, soms slechts even gekend, een vriend die ons een vriend des harten was. Heel die breede stoet van pelgrims, die met ons op den weg wandelden, en vóór ons de poorte des hemels binnengingen.

Juist in hen vermengt zich dan uw *geloof* met de persoonlijke *liefde* van uw hart, om hun heugenis voort te doen leven, en u door hen vertrouwd te maken met den hemel daarboven.

Op aarde aan lieven en aan vrienden steeds armer, zooals de wind over de velden blaast, en telkens weer een bloem van den stengel deed vallen.

Maar in het eeuwige, aan de overzij van het graf steeds rijker, tot ge ten leste u hier niet meer thuis gevoelt, maar thuis daarboven, waar uw God in Christus is, en met en om hem al Gods uitverkorenen, en onder die verkorenen ook de uwen, die ge hier beneden slechts een korte poos mocht bezitten, om ze eeuwig te minnen voor het aangezichte Gods.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zijn twee banden beschikbaar gesteld, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn gereed voor het eerste paar deelen. De banden voor de deelen III en IV worden gereed gemaakt en kunnen binnen enkele weken verzonden worden.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per postwissel of in postzegels van *f* 1, voor elken band zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden. Ook de thans reeds bestelde banden worden dus niet geleverd, tenzij men vooraf daarvoor het geld zende. Om verwarring te voorkomen, kan van dezen regel in geen geval worden afgeweken.

Met het in den band zetten der deelen belast de Administratie zich *niet*.

Voorts wordt herinnerd dat afzonderlijke deelen in *geen geval* geleverd kunnen worden en de prijs voor het geheele werk thans *f* 24 is.

De Administratie.

Amsterdam, 22 Nov. 1895.

Bitterheid.

Niet zonder belangstelling namen we kennis van een *entrefilet* in de *Vaderlander* van 9 November, onder den titel: *Diep zondig*.

We hadden in ons woord van nagedachtenis over wijlen Ds. Van Hoogstraten ons veroorloofd den wensch uit te spreken, dat het aantal geestverwanten van Ds. Van Hoogstraten onder de Hervormde predikanten weer mocht toenemen, en dat aldus de geest van nijd en bitterheid mocht wijken, die zoo velen dezer predikanten tegenover de Gereformeerden nog steeds beheelt.

We voegden er bij, dat we kort na de actie van 1886 deze bitterheid nog begrepen, maar dat ze thans »diep zondig" wordt.

Hierop nu antwoordt de *Vad.*:

Het is Dr. Kuyper niet onbekend, dat deze »Gereformeerden" de Ned. Hervormden in het algemeen en hunne predikanten in 't bijzonder beschuldigen de »eerekroon van Jezus Christus te hoonen". Wij meenen, dat de uitdrukking van Dr. Kuyper zelven oorspronkelijk is. En niet maar in den tijd van de »actie" is zij gebruikt. Ze is nooit teruggenomen. Ze is later zelfs herhaald. De verschillende »Gereformeerde" (doleerende) *Kerkbode's* weten er eindeloze variatien op te bedenken.

Indien nu de Hervormden, die dit verstaan, zoo karakterloos waren, om desniettegenstaande jegens de Gereformeerden »lieve broeder" te spelen, zouden zij daarmede toonen, zelfs zoodanige beschuldiging als van minieme beteekenis op te vatten. En een Christen, die zoodanige beschuldiging als van geringe beteekenis opvat, welken naam verdient die? Neen juist de omvang der beschuldiging dwingt de Hervormden te zeggen: »Gij kunt wellicht niet anders spreken, maar juist deze ontzaglijke aanklacht moest u beletten onze gemeenschap, onzen medearbeid, ons geld te begeeren."

Zoolang de aanklacht blijft, blijft de kloof.

Ook weet Dr. Kuyper dit alles zeer wel.

Waar ligt nu het *diep zondige*?

Hierop een kort antwoord.

Klove en *bitterheid* is niet hetzelfde.

Hoezeer ook de mannen van de *Vad.* op Schriftuurlijk terrein nu reeds velerlei toegeven, dat ze voor het vierde eener eeuw nog fier en fel in de Modernen bestreden, toch zal de redactie ons toestemmen, dat er tusschen haar en de Modernen eveneens *een klove* blijft gapen.

Ook al zijn haar vrienden en de Modernen nog in dezelfde kerk, die *klove* blijft.

Zelfs durven we veronderstellen, dat de redactie ons zal toegeven, hoe in het wezen der zaak de klove die hen van de Modernen scheidt, nog wel zóó diep is, als de klove die haar van ons scheidt.

Toch is het duidelijk, dat de redactie nimmer met eenige persoonlijke bitterheid optreedt tegen de mannen van Kuenens gilde.

Wat we wenschten weg te nemen, is dan ook niet *de klove*.

Integendeel, toen we uit vaste, onwrikbare overtuiging, met zooveel dat ons lief, ook onder menschen was, uit gehoorzaamheid aan Gods ordinantiën braken, hebben we geen spel gespeeld, maar een pijnlijken plicht volbracht, en niets, niets ter wereld zou ons bewegen kunnen, om, met prijsgeving van onze beginselen en onder verkrachting van onze overtuiging, de kerkelijke *klove* te dempen.

Daar hebben we dan ook met geen woord van gerept.

Wat we betreuren, en betreurden bij het graf van een vriend en broeder, was alleen dat zoovelen een *geest der bitterheid* beheerscht.

Dat dit niet noodig is, bleek in hem, die in dat graf werd bijgezet.

Hem toch scheidde van ons dezelfde *kerkelijke klove*, maar geen bitterheid was in hem, en het verkwikte zijn hart, als hij op niet-kerkelijk terrein de broederen weer kon ontmoeten, en in den Naam des Heeren met hen saam mocht werken.

Wat dunkt nu der redactie? Stond Ds. Van Hoogstraten hierin geestelijk *hooger* of *lager*?

En dan dunkt ons, dat ze wel zal *moeten* antwoorden: Geestelijk *hooger*.

En is dit zoo, drukt dit dan niet het zegel op den wensch, dat al wie den Christus belijdt, juist omdat het kerkelijk verschil niet te overbruggen is, er op bedacht mocht zijn, om op ander gebied »waarachtige broederlijke liefde" te betoonen, en alles te mijden wat bitter is of kliukt.

En wat nu de redactie opmerkt, dat onzerzijds verklaard is: »Uw houding op kerkelijk gebied, en de uitzetting van zoovele trouwe belijders des Heeren, terwijl gij met de Modernen saam blijft wonen, is een te kort doen aan de eere van Christus' heerschappij," daarover willen we desvereischt nader spreken, gelijk we dit in ons vorig nummer reeds begonnen zijn.

Maar één ding begrijpen we niet.

Als ik, met onzen Heidelbergschen Catechismus tegenover Rome getuig, dat de mis is »een vervloekte afgoderij," dan druk ik mij nog wel zoo kras uit, als wanneer ik zeg: Gij Synodalen doet te kort aan de eere van Christus' koningschap over zijn kerk.

Maar zal dit nu daarom de Roomsche publicisten verleiden, om iemand die dat waagt met »persoonlijke bitterheid" te achtervolgen?

Het tegendeel blijkt gedurig.

Waarom behoeft dit dan onder ons anders te zijn?

Vraag om bewijs.

In de *Vrije Kerk* komt Ds. Bos nogmaals terug op zijn bedenkingen, en voegt daaraan iets toe, dat zóó niet kan blijven liggen.

Hij zegt daarin toch, dat Dr. Kuyper vóór de Vereeniging zekere belofte ten opzichte van de Theologische School zou hebben afgelegd, die hij terstond na de Vereeniging publiekelijk schond. Alsmede dat hij op de Synode van Dordrecht met zijn hand onderteekende, wat hij niet hield.

Om de grofheid der aanklacht, zullen we de eigen woorden van Ds. Bos hier afdrukken, opdat een ieder zie, dat we niet te veel zeggen.

Hij schrijft dan:

De Deputaten der Chr. Geref. verzekerden aan hunne Synode dat de Heere het hart van Dr. K. kennelijk had geneigd en dat Z.Hooggel. in den laatsten nacht der samenspreking, — een onvergetelijke nacht genoemd — uitdrukkelijk had gezegd, dat over die quaestie in de eerste jaren geen sprake meer zou zijn. Het hebben eener eigene inrichting, met behoud van haar eigenaardig karakter was dus toegegeven, en daarmee een voornaam punt van bezwaar tegen de vereeniging weggenomen.

In het vaste vertrouwen, dat wij Dr. Kuyper op zijn woord konden gelooven, heb ik toen vóór de vereeniging gestemd. Juichen en juboen deed ik niet, want ik was niet zonder vrees, zooals ik ook in mijne toespraak op de gemeenschappelijke vergadering zei; doch het »geloof alleenlijk" stond mij voor den geest, en ik geloofde werkelijk dat God de harten had geneigd, ook in zake het groote punt van bezwaar.

Wie had toen durven veronderstellen, dat *terstond* na de vereeniging de oude quaestie weer zou opgerakeld worden? En toch, reeds het volgend jaar kwam Dr. K. c. s. met het voorstel, om de Theol. School in de Vrije Universiteit te incorporeeren of in te lijven! Dat gaf door heel het land een vreeselijken schok, en ook ik had niet gedacht, dat Dr. K. zóó weinig te vertrouwen was, dat hij den eenen dag zijn woord gaf, en het den anderen dag weer herriep.

En kort daarop:

De Gen. Synode te Dordrecht handhaafde dan ook het standpunt, bij de vereeniging ingenomen, en legde de Concept-acte ter zijde. Dr. K. teekende toen zelf met eigen hand het voorstel ter handhaving van de eigene inrichting. Nu althans, zoo oordeelden velen met mij, zou Dr. K. de quaestie, die reeds zoo dikwijls de gemoederen in beweging had gebracht, laten rusten.

Maar, jawel! In het eerste no. van de *Heraut*, na de Synode, kwam Dr. K. al weer met de oude quaestie te voorschijn, en dat wel op eene zóó beleedigende wijze, dat het mij altijd nog onverklaarbaar is, hoe de schrijver vrede in zijn hart heeft kunnen krijgen, zonder *openbare* herroeping.

Wij onzerzijds ontkennen nu op de meest pertinente wijze beide grove aanklachten.

Met ons goed recht roepen we uit dien hoofde hiermede Ds. Bos op, om hetzij in de *Vrije Kerk*, hetzij in ons blad, beide aanklachten waar te maken, of ze te herroepen.

Wij noodigen hem alzoo uit, om *letterlijk* en *stiptelijk* mede te deelen, en zulks met afdoende bewijzen, wat Dr. Kuyper vóór de Vereeniging *beloofd*, en daarna *geschonden*, en wat hij te Dordt met zijn naam *onderteekend*, en *niet* gehouden heeft.

Van het vellen van een oordeel onthouden we ons alsnog.

We zullen eerst de inlevering van juist geformuleerde aanklacht en van het bewijs dier klacht afwachten.

Derde tegenspraak.

Herhaaldelijk is door ons verklaard, dat hetgeen van een Juridische faculteit aan de Vrije Universiteit mocht verwacht worden, was de wetenschappelijke uiteenzetting en verdediging van ons *Calvinistisch* Staatsrecht.

Dit nu acht de geachte schrijver van de bekende brochure in tegenspraak met wat we elders leeraarden, t. w. dat we als Gereformeerden geen ander gezag erkennen dan dat van *de Heilige Schrift*.

Hij beroept zich hierbij op twee verklaringen onzerzijds, in Juni 1884 Nr. 337 en op 29 October 1893 (827), waar we ons in dezer voege uitlieten:

»We hebben daarom ook nooit kunnen vatten, hoe iemand b. v. tegen de V. U. de bedenking kan inbrengen, dat ze wel op de Formulieren, maar niet op Gods Woord als basis stond. Want immers men *kan* de Formulieren niet onderteekenen, zonder daarmee eo ipso op den bodem van Gods Woord plaats te nemen, gelijk men dan ook in die Formulieren het eenig geldend oppergezag van Gods Woord volmondig en zonder voorbehoud belijdt. Waar dan ten overvloede nog bijkomt, dat art. 2 der Statuten der V. U. verwijst naar het gezag door de Synode van Dordt aan deze Formulieren toegekend, terwijl toch ieder weet, dat de leden der Synode onder eede gebonden waren, nooit eenig stuk naar de Formulieren te beslissen, maar alle recht eenigijk te spreken naar Gods Woord".

»Komt het op bewijzen aan, dan moet er dus op de Schrift en mag er nooit op de Formulieren gepleit."

»En zegt ge nu daarop: »Welnu, indien ge dat nu meent, dan zijn we het eens, maar onderteeken dan ook de H. S. en niet de Formulieren!" — dan ligt ons antwoord gereed, t. w. dat we ook niet anders doen dan de H. S. onderteekenen, maar, ter voorkoming van misverstand, er in een Formulier bijzeggen, hoe wij die H. S. in hoofdzaak verstaan."

En wat schreef Dr. Kuyper, toen hij meende art. 36 der Belijdenis te moeten bestrijden, dat, naar zijne beschouwing, der Overheid den *plicht* oplegt om *strafrechtelijk* op te treden in zake des geloofs?

»Voor Gods Woord zwichten we onbepaaldelijk en onvoorwaardelijk.

»Een verklaring die we afleggen, niet in den zin van velen, die Gods Woord als een schild gebruiken, waarachter ze hun private denkbeelden verschuilen, of ook om straks het gezag van dat Woord zelf aan te randen. Neen, met Gods Woord bedoelen we de Heilige Schrifttuur gelijk ze daar ligt, als naar inhoud en vorm door den Heiligen Geest ingegeven.

»*We zijn Gereformeerd en nemen dus niets aan dan op gezag der Heilige Schrift.*" *Heraut* 6 Jan. 1884 no. 315.

En het andere citaat was van dezen inhoud:

»Gereformeerd is een *confessioneel* begrip, en dus een begrip van *kerkelijken* aard.

»In haar statuten heeft de Vereeniging voor H. O. op G. G. dan ook duidelijk uitgesproken, dat zij haar *Gereformeerden* grondslag aldus opvat en verstaat.

»Ze verwijst toch in die statuten naar de Gereformeerde *Belijdenis* en naar de *kerkelijke* maatie en praktijk ten opzichte van deze Belijdenis.

»Geheel afgezien van de bijzondere eischen der Theologische Faculteit, geldt derhalve voor heel de Universiteit in al haar faculteiten de eisch, dat ze confessioneel niet op doolpaden verloope."

Is hier nu tegenspraak?

Zoo weinig, dat we ook op dit oogenblik nog beide uitspraken met volkomen gelijke kracht vasthouden, en dat ons Staatsrecht aan de Vrije Universiteit *Calvinistisch* moet zijn, en dat een goed Gereformeerde zich moet anders bindt dan aan *Gods Woord*.

Dat de geachte schrijver dit met nzag, ligt uitsluitend daaraan, dat hij zich geen rekenschap gaf van de wijze waarop de uitlegging der Heilige Schrift door den Heiligen Geest in den loop der eeuwen heeft plaats gehad en nog plaats grijpt.

Dit punt is uitvoerig toegelicht in de *Encyclopaedie der H. Godgeleerdheid*. III. p. 111 *vv*, en behoeft alzoo hier niet herhaald te worden.

Genoeg zij het hier op te merken, dat de Heilige Geest deze exegese én theoretisch in de studie en practicaal in de historie gegeven heeft, en dat uit dien hoofde nooit eenig formulier ons bindt als tweede gezag *naast* de Schrift, maar slechts als kort summier *van* de Schrift. En dat zoo ook de waardeering van het Calvinisme er toe leidt, niet om een tweede autoriteit *naast* de Schrift te plaatsen, maar om in de beginselen en grondlijnen van het Calvinisme *de juiste verlolking* te eeren van wat de Heilige Schrift wil.

Er is niet maar een hoogleeraar en de Bijbel, maar tusschen die beiden in ligt al het werk van Christus, dat in den loop der eeuwen door den Heiligen Geest gewerkt is, om het juiste inzicht in die Heilige Schrift te schenken.

Iets wat nooit bedoeld is, als een stellen van de traditie tegenover de Schrift, eenvoudig overmits een goed Christen altoos den plicht blijft gevoelen, om, zoodra hij wetenschappelijk optreedt, de juistheid der traditie uit Gods Woord aan te wijzen, en waar zulks onder de leiding des Geestes noodzakelijk blijkt, te controleeren en te critiseeren.

Alleen maar hij begint niet met die practicale en theoretische exegese te ignoreeren, of op zij te zetten, maar omgekeerd met ze te onderzoeken, en aan haar het vermoeden van meerdere voortreffelijkheid boven *zijn eigen individueel inzicht* toe te kennen. Dit nu leidt er hem toe, er niet van af te wijken dan na zeer grondig historisch en uitlegkundig onderzoek.

Ook hier is alzoo van *tegenspraak* geen zweem of schaduw aanwezig.

Beide uitspraken handhaven we nog, en zulks wel in haar volle kracht.

Gereformeerde prediking.

TWEEDE REEKS.

IX.

Zeer terecht is door de geloovigen steeds de eisch gesteld, dat in elke predikatie *de Christus* voor ons moet treden; en we zouden aan den ernst der zaak te kort doen, zoo we van het *leerstellig* deel der predikatie afstapten, zonder ook op dit gewichtige punt nader licht te laten vallen.

De hiermede gestelde eisch toch is, hoe volkomen waar ook, uiterst moeilijk.

Stel b. v. gij hebt te prediken over het gebod: *Gij zult niet stelen*. Dat is de u aangewezen leerstellige stof, die ge te behandelen hebt. Deze stof is rijk en uitgebreid, en eischt velerlei ingaan in de gevallen des levens en in de gevallen der conscientie.

Uw tijd is u krap toegemeten.

Uitweidingen kunt ge u niet veroorloven.

En daardoor gebeurt het dan vaak, dat men bij zulke onderwerpen, te veel in de *zedenkunde* blijft hangen, en te weinig in het *geloof* uitvloeit.

Want natuurlijk, kunstjes helpen hier niet. Te verwijzen gelijk vaak geschied is, naar Philipp. 2 : 7 »dat Christus Jezus het geen *roof* geacht heeft Gode even gelijk te zijn," en daaruit tegen den diefstal te ageeren, is eenvoudig valsch vernuft. Ook, te zeggen dat Jezus arm was, en toch niet stal, beduidt niets. Dat alles zijn woorden, zonder beteekenis. Zulk een Christusprediking bederft de zaak en brengt u niet verder. Dat Jezus tegen stelen was, spreekt vanzelf.

Van twee geheel andere zijden moet hier de Christus inkomen. Vooreerst om ons de rechte door God gewilde verhouding tegenover *het aardsche goed* te doen verstaan. En ten tweede, om ons de schuld-verzoenende en voldoenende vrucht van Christus' werk te doen genieten, ook waar we, wel niet aan rechtstreekschen diefstal schuldig staan, maar toch in de conscientie ons aangeklaagd vinden, dat de uitingen van ons hart onzuiver waren, en ontvingen wat ons rechtens niet toekwam, of hielden wat van ons weg moest.

Het geldt hier de uitgangen van het hart, of die in hebzucht en schraapzucht uitgaan naar het aardsche goed, om daarop ons vertrouwen te zetten, of wel dat het uitgaat naar het *hoogste goed*, en slechts rentmeestert over het aardsche.

En ook het geldt de vraag, of we het *recht*, gelijk God dat bestelt, eerbiedigen, of wel, er zelf een baatzuchtig *recht* voor in de plaats willen stellen.

Zoowel nu wat die *uitgangen van het hart*, als wat dat *recht* betreft, spreekt heel de *persoon* en het *werk* van den Christus sterk en overweldigend.

Of wat was zijn lijden en sterven anders dan juist een teeken van bereidwilligheid om dat *recht* zijns Gods te eerbiedigen, daar waar het hem zelven weg deed zinken in vloek en dood.

Zoo is dus een Christusprediking ook bij zulk een stoffe niet alleen mogelijk, maar komt ze zelfs *ongedwongen* en *vanzelf* aan de orde, mits men maar dieper in de zaak indringe.

Ze is dan zelfs rijk en overvloeiende.

En ook, door niets zal de geest der dieverij en der oneerlijkheid zoo sterk in ons bestreden worden, als door zulk een predikatie van den Christus niet bijkomende *bij*, maar ten grondslag liggende *aan* heel de predikatie over het gebod tegen het *stelen*.

Toch steunt dit niet weg, dat dit beginsel en brengen van elke stof op den Christus, op zijn Persoon, en zijn Werk, zekere geestelijke inspanning eischt.